

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК ТРИРІВНЕВА СУКУПНІСТЬ ВЗАЄМОДІЮЧИХ ЕЛЕМЕНТІВ

©Олійничук О.І., 2015

Суперечлива економічна політика, яка проводилась останнім часом, посилила економічні проблеми України та її громадян. Так, протягом періоду 01.01.2010 р. – 01.01.2015 р. загальна величина державного і гарантованого державою боргу України зросла у 3,5 рази, зовнішній борг у 2,9 рази, а внутрішній борг – у 4,6 рази. Дефіцит бюджету у 2015 році становив 78070,5 млн. грн., що на 13362,9 млн. грн. більше, ніж у 2014 році, тобто на 20,7%. Золотовалютні резерви України протягом 2014 року скоротилися до критичного мінімуму за останні п'ять років і на 01.01.2015 р. обчислювались в 7533,3 млн. дол. США, що на 63,1% менше, ніж на 01.01.2014 р. [1]. Все це призвело до падіння соціальних, політичних, економічних рейтингів та інвестиційної привабливості нашої країни. Водночас потужним каталізатором дестабілізаційних економічних процесів в Україні, без сумніву, є військові дії на сході країни й ескалація конфлікту. Отже, очевидними є масштабні загрози національній безпеці України і, зокрема, її економічній складовій, що вимагає розроблення та реалізації комплексу обґрунтованих, дієвих і невідкладних заходів із їхньої нейтралізації та зміцнення економічної безпеки держави. При цьому варто враховувати, що економічна безпека держави формується на кількох рівнях. Я.А. Жаліло розглядає три основні рівні економічної безпеки: індивідуума, суб'єкта господарської діяльності та держави, які є неподільними [2, с.88]. Т.М. Гладченко обґрунтовує доцільність виокремлення таких рівнів економічної безпеки, як рівень держави, регіону, галузі, підприємства, людини [3, с.5–7]. Т.Г. Васильців виділяє економічну безпеку держави, регіонів, у галузево-секторальному аспекті, на мікрорівні ієрархії управління, суспільства (угруповання), особи [4, с.15].

Без сумніву, кожна вищезазначена позиція має своє обґрунтування, однак відповідно до концепції рівнів функціонування економіки логічним є виокремлення таких рівнів формування економічної безпеки держави:

- окремого господарюючого суб'єкта (ГС), що формує мікрорівень економічної безпеки;
- сукупності однопрофільних (одноголузевих) господарюючих суб'єктів, що формує галузевий мезорівень економічної безпеки;
- певного регіону, де функціонують господарюючі суб'єкти, що формує регіональний мезорівень економічної безпеки;
- держави, що формується господарюючими суб'єктами всіх регіонів і галузей та залежить від стану економічної безпеки на мікро- та мезорівнях.

Між усіма рівнями формування економічної безпеки існують двосторонні зв'язки, наявність яких пояснюється тим, що система економічної безпеки держави – це сукупність органічно взаємопов'язаних між собою елементів, і зміни, що відбуваються з одним із них, певною мірою стосуються й іншого. Наприклад, політична криза та загроза військового вторгнення негативно позначаються на інвестиційній привабливості та банківській стабільності держави і в результаті мають шкідливі наслідки для стану економічної безпеки на макрорівні, що, своєю чергою, негативно впливає на ефективність діяльності галузей економіки та регіонів країни, занепад яких є вагомою причиною незадовільних результатів функціонування господарюючих суб'єктів. Водночас збитки господарюючих суб'єктів негативно відображаються на стані економічної безпеки на мезорівні, оскільки є фактором погіршення результатних показників галузі, до яких вони відносяться, а також регіону їхнього розташування. А це, у підсумку, негативно впливає на стан економічної безпеки на макрорівні.

Аналогічною є дія позитивних факторів, що впливають на стан економічної безпеки держави. Зокрема, раціональна податкова, митна політика держави здатні стимулювати розвиток окремих галузей і регіонів та, відповідно, зміцнити економічну безпеку на мезорівні й сприяти покращенню результатів функціонування господарюючих суб'єктів і детінізації їхньої діяльності, що посилює економічну безпеку держави на мікрорівні. Водночас надмірно високі ставки оподаткування матимуть зворотний ефект.

Отже, успішний розвиток країни неможливий без комплексного вирішення проблем забезпечення

Формування інноваційної інфраструктури в умовах європейського вектору розвитку національної економіки економічної безпеки на усіх рівнях її формування. У контексті зазначеного слушним є твердження Т.Г. Васильціва: «... кожен вищий рівень системи управління економічною безпекою держави має формувати сприятливі засади та передумови забезпечення захищеності компонент і функціональних складників об'єкта економічної безпеки нижчого рівня» [4, с.14]. Однак, зважаючи на обґрунтування наявності зворотного зв'язку між рівнями формування економічної безпеки держави, це твердження варто уточнити доповненням, що кожен нижчий рівень формує передумови для зміцнення вищого рівня.

Між рівнями економічної безпеки держави та її складовими існує тісний взаємозв'язок, який необхідно враховувати при розробленні комплексу обґрунтованих і взаємопов'язаних заходів, направлених на стабілізацію та покращення показників – індикаторів економічної безпеки відповідного рівня її формування. У цьому випадку діятиме синергетичний ефект, тобто додатковий результат, отриманий від тісної злагодженої взаємодії окремих елементів системи. Проте слід зазначити, що даний ефект може бути як позитивним, так і негативним. Як слушно зазначає авторський колектив дослідження, присвяченого синергетиці та прогнозам майбутнього, «...при низькій організованості системи сума її властивостей буде менше суми властивостей компонентів» [5, с.75].

Зміцнення національної економічної безпеки передбачає розроблення й одночасну реалізацію впровадження з боку державних і місцевих органів влади програми забезпечення економічної безпеки на мікро-, мезо- та макрорівнях. Дана програма повинна мати стратегічний характер, оскільки реальний ефект від її впровадження може з'явитися не моментно, а через певний час, переважно більше одного року, а в деяких випадках – через 5–10 і більше років, коли заходи направлені на посилення макроекономічної, інвестиційної складових економічної безпеки держави.

Отже, економічна система держави – це складноструктурована трирівнева сукупність взаємодіючих складових, що формуються на рівнях функціонування економіки. Макрорівень створює підґрунтя економічної безпеки держави. Мезорівень має дуалістичний характер, оскільки є симбіозом галузевого та регіонального елементів. Макрорівень є топовим рівнем формування економічної безпеки держави, так як саме на цьому рівні формується економічна політика держави, що визначає передумови і задає напрями розвитку регіонів, галузей та господарюючих суб'єктів зокрема. Тільки з урахуванням концептуальних аспектів системи економічної безпеки держави та її формування можливе розроблення справді дієвих заходів із «реанімування» національної економіки.

1. *Финансовый портал «Минфин»*. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: index.minfin.com.ua
2. Жаліло Я.А. *Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія* / Я.А. Жаліло. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
3. Гладченко Т.М. *Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької діяльності : регіональний аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 «Механізми державного управління»* / Т.М. Гладченко. – Донецьк, 2004. – 20 с.
4. Васильців Т.Г. *Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення* / Т.Г. Васильців: монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
5. Капица С.П. *Синергетика и прогнозы будущего* / С.П. Капица, С.П. Курдюмов, Г.Г. Малинецкий. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 283 с.